

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

за темою Конституційно-правовий статус Президента України

План лекції

1. Порядок вступу на пост Президента України
2. Повноваження Президента України. Акти Президента України
3. Підстави припинення повноважень Президента України
4. Конституційний статус Ради національної безпеки і оборони України
5. Офіс Президента України. Загальна характеристика інших допоміжних структур при Президентові України

Література:

Основна

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254> (дата звернення: 18.06.2023).
2. Виборчий Кодекс України: Закон України від 19 груд. 2019р. № 396-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20> (дата звернення 18.06.2023).
3. Конституції країн світу. Конституційна Асамблея. Електронна бібліотека НБУВ: веб-сайт. URL: <http://nbuviar.gov.ua/asambleya/index.html> (дата звернення: 24.06.2023).
4. Берназюк Я .О. Проблеми становлення та розвитку інституту президенства в Україні та зарубіжних країнах. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 6. С. 13–21.
5. Белов Д. М. Тимчасове виконання повноважень глави держави на прикладі України та Франції. *Держава і право: Збірник наукових праць*. 2005. Випуск 28.
6. Білак (Тесленко) М. Президент України як гарант Конституції України. *Право України*. Київ: Мінюст України. 2007. № 11. С. 11–17.
7. Боняк В. О., Завгородній В. А., Самотуга А. В., Філяніна Л. А. Конституційне право України : навч. посіб. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 296 с.
8. Совгиря О. В., Шукліна О. В. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 556 с.
9. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник. Київ : Ліра-К, 2012. 576 с.
10. Конституційне право України в тестових завданнях : навч. посіб. / Л. Р. Наливайко та ін. Дніпропетровськ, 2016, 346 с.
11. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права / Л. Р. Наливайко та ін. Київ : Хай-Тек Прес, 2016, 628 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України <https://www.rada.gov.ua/>
2. Інформаційне агенство ЛІГАБІЗНЕСІНФОРМ <http://www.lbi.ua>

СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА ЗА ТЕМОЮ

1. Задорожня Т. Конституційно-правовий статус глави держави в Україні та зарубіжних країнах. Порівняльний аналіз. Монографія. К. Алерта, 2016. 552 с.

1. Порядок вступу на пост Президента України

Посада Президента в Україні була введена у червні 1991р. Перші вибори Президента незалежної України відбулися 01.12.1991р.

Конституція України у ст. 102 визначає Президента України главою держави, що виступає від її імені; гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років (ч. 1 ст. 103 Конституції України).

Українське законодавство встановлює такі кваліфікаційні вимоги до претендента в кандидати на пост Президента України:

- 1) бути громадянином України;
- 2) досягти 35-річного віку;
- 3) мати право голосу;

4) проживати в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років;

5) володіти державною мовою.

Вибори Президента України призначаються Верховною Радою України шляхом прийняття відповідної постанови. Згідно зі ст. 103 Конституції, чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Президента України. Президентські вибори проводяться за мажоритарною системою абсолютної більшості.

Інавгурація – урочиста церемонія вступу на пост глави держави. З моменту складання присяги на урочистому засіданні Верховної Ради України новообраний Президент України офіційно приступає до виконання своїх повноважень саме як глава держави (ч.1 ст. 104 Конституції України).

2. Повноваження Президента України. Акти Президента України

Повноваження Президента України визначені в ст. 106 Конституції України. Вони є досить об'ємними, а тому логічним є їх групування.

По-перше, Президент України здійснює загальне представництво держави як у межах держави, так і в зовнішньополітичних відносинах, зокрема він звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України. Тобто мова йде про його представницькі повноваження.

По-друге, Президент України призначає всеукраїнський референдум щодо змін до I, III, XIII розділів Конституції України та проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою; призначає позачергові вибори до Верховної Ради України; утворює суди у визначеному законом порядку. Тобто мова йде про його установчі повноваження.

По-третє, Президент України вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України; вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України та Міністра закордонних справ України; призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора. Тобто мова йде про його номінаційні повноваження.

По-четверте, Президент України видає укази та розпорядження на основі та на виконання Конституції України і законів України; має право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України; має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України); підписує закони, прийняті Верховною Радою України. Тобто мова йде про його нормотворчі повноваження.

По-п'яте, Президент України скасовує акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим та рішення голів місцевих державних адміністрацій; зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України та нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки;

достроково припиняє повноваження Верховної Ради України. Тобто мова йде про його контрольні повноваження.

По-шосте, Президент України веде переговори та укладає міжнародні договори України; представляє державу в міжнародних відносинах; приймає рішення про визнання іноземних держав; приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав. Тобто мова йде про його зовнішньополітичні повноваження.

По-сьоме, у сфері національної безпеки і оборони України Президент України є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; очолює Раду національної безпеки і оборони України; вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та приймає рішення про використання Збройних Сил України у разі збройної агресії проти України.

По-восьме, у сфері особистого статусу людини і громадянина Президент України має право здійснювати помилування, вирішувати питання громадянства, надавати притулок, нагороджувати державними нагородами та президентськими відзнаками.

Укази і розпорядження – це різновиди актів, які може видавати Президент України. Указ – це правовий акт глави держави, який видається з найважливіших питань, віднесених до його компетенції. Укази можуть бути як нормативними – такими, що встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки і розраховані на довгострокову дію, так і ненормативними (правозастосовними), що стосуються конкретних відносин чи осіб і мають одноразовий

характер (нагородження державними нагородами, призначення на посаду).

Розпорядження – це індивідуальні акти організаційного характеру, які видаються главою держави (наприклад, призначення на посаду та звільнення з посади керівника Офісу Президента України тощо).

Укази і розпорядження Президента України не пізніше як у 15-денний строк після їх прийняття у встановленому порядку і підписання підлягають оприлюдненню державною мовою в офіційних друкованих виданнях.

3. Підстави припинення повноважень Президента України

Відповідно до ст. 108 Конституції України повноваження Президента України припиняються достроково у разі:

- 1) відставки;
- 2) неспроможності виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 3) усунення з поста в порядку імпічменту;
- 4) смерті.

Відставка Президента України – це його особиста, добровільна відмова від займаної посади. Неможливість виконання главою держави своїх повноважень за станом здоров'я також має встановлюватися на засіданні Верховної Ради України в умовах гласності і відкритості.

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 10.12.2003р. (справа щодо недоторканності та імпічменту Президента України) конституційна процедура розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту здійснюється без порушення проти нього кримінальної справи. В Україні процедура імпічменту регулюється ст. 111 Конституцією України та Законом України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)» від 10.09.2019.

Під відставкою розуміють залишення державної посади особою, що її займає, за власним бажанням. Відставка Президента України набуває чинності моменту проголошення ним особисто заяви про відставку на засіданні Верховної Ради України.

Неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я згідно зі ст. 110 Конституції України має бути встановлена на засіданні Верховної Ради України і підтверджена рішенням, прийнятим більшістю від її конституційного складу на підставі письмового подання Верховного Суду України, — за зверненням Верховної Ради України і медичного висновку.

За загальним правилом, Президент України як глава держави не несе політичної або юридичної відповідальності за свої дії. Проте в особливих випадках Президент України підлягає відповідальності, що передбачено ст. 111 Конституції України, — він може бути усунутий з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту в разі вчинення ним державної зради або іншого злочину. Конституція України та Регламент Верховної Ради України передбачають досить

складну процедуру імпічменту. Так, застосування процедури імпічменту можливе за умови: наявності висновку Верховного Суду України про те, що діяння, в яких звинувачено Президента України, містять ознаки державної зради або іншого злочину; наявності висновку Конституційного Суду України щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент.

4. Конституційний статус Ради національної безпеки і оборони України

Рада національної безпеки і оборони України – це конституційний орган при Президентові України зі спеціальною компетенцією, який покликаний координувати та контролювати діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

За ст. 107 Конституції України Головою Ради національної безпеки і оборони України є Президент України. До її складу за посадою входять Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України.

Членами Ради національної безпеки і оборони України можуть бути керівники інших центральних органів виконавчої влади, а також інші особи, яких формує Президент України, видаючи відповідні укази.

Правові засади організації та діяльності Ради національної безпеки і оборони України, її склад, структуру, функції та компетенцію визначено Законом України «Про Раду національної безпеки і оборони України».

Функціями Ради національної безпеки і оборони України є:

1) внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони;

2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час;

3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.

Основною організаційною формою діяльності Ради національної безпеки і оборони України є її засідання, на яких члени голосують особисто.

Рішення Ради національної безпеки і оборони України, введені в дію указами Президента України, є обов'язковими до виконання органами виконавчої влади.

5. Офіс Президента України. Загальна характеристика інших допоміжних структур при Президентові України

20.06.2019 Указом новообраного Президента України утворено Офіс Президента України, в рамках реорганізації Адміністрації Президента України.

Офіс Президента України (далі - Офіс) є постійно діючим допоміжним органом, утвореним Президентом України відповідно до пункту 28 частини першої статті 106 Конституції України.

Реалізацію конституційних повноважень Президента України забезпечує його Офіс, який виконує організаційне, правове, консультативне, інформаційне, експертно-аналітичне та інше забезпечення здійснення Президентом України визначених Конституцією України повноважень.

Офіс Президента України посідає центральне місце серед допоміжних органів глави держави та забезпечує і координує діяльність інших складових цієї системи.

Офіс Президента України очолює Керівник Офісу Президента України, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України в установленому порядку.

Офіс здійснює експертний аналіз політичних, економічних, соціальних, гуманітарних та інших процесів, що відбуваються в Україні і світі, та готує за його результатами для подання на розгляд Президентові України пропозиції з питань формування та реалізації внутрішньої і зовнішньої політики держави; здійснює в установленому порядку експертизу прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентові України, готує пропозиції щодо підписання законів або застосування щодо них права

вето; забезпечує контроль за виконанням указів, розпоряджень Президента України тощо.

До складу Офісу входять:

Керівник Офісу Президента України;
заступники Керівника Офісу Президента України;
Керівник Апарату Офісу Президента України;
Перший помічник Президента України;
радники Президента України;
радники - уповноважені Президента України;
Прес-секретар Президента України;
представники Президента України;
Кабінет Президента України;
Кабінет Керівника Офісу Президента України;
служби;
директорати;
департаменти.

Кабінет Президента України, Кабінет Керівника Офісу Президента України, служби, директорати та департаменти є самостійними структурними підрозділами Офісу.

Допоміжні органи при Президентові України, крім Ради національної безпеки і оборони України та представництва Президента України в АРК, створюються на підставі окремих положень, які затверджує Президент України.

Допоміжними органами Президента України є Комісія з питань правової реформи, Координаційна рада сприяння розвитку громадянського суспільства, Рада з питань національної єдності, Міжнародна дорадча рада, Комісія з питань координації євроатлантичної інтеграції України тощо.

Важливою складовою і умовою професіоналізму глави держави є також його наукове забезпечення, яке здійснюють Національний інститут стратегічних досліджень, Національна академія державного управління при Президентові України та ін.